

LEVENDIG BRABANT 2030

BIJLAGE STARTNOTITIE BELEIDSKADER VRIJE TIJD,
CULTUUR, ERFGOED EN SPORT

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Uitgangspunten	4
3.	Trends en ontwikkelingen & SWOT	7
4.	Inhoudelijke uitgangspunten voor ons nieuwe beleid	11
5.	Participatie- en communicatietraject	19

1. Inleiding

Als provincie Noord-Brabant hebben we een heroriëntatie aangekondigd van ons toekomstig beleid op het gebied van vrijetijdseconomie, cultuur, erfgoed en sport, juist omdat we óók na 2023 op deze onderwerpen actief willen blijven. Onze inzet is gericht op een sterker Brabant door inzet van vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport. Wij zetten ons in voor een Brabant met een uitstekend woon-, werk- en leefklimaat waar sterke punten en regionale verschillen worden gekoesterd. Hiervoor zijn drie belangrijke voorwaarden: zichtbaar en beleefbaar erfgoed dat de verhalen van Brabant vertelt, een rijk sportief en cultureel leven, en volop mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding.

We zien diverse demografische, ruimtelijke en economische trends en ontwikkelingen en daaruit voortkomende kansen en opgaven die vragen om nieuw beleid. Daarbij komt de opgave om de komende jaren toe te werken naar een duurzame begroting en een structureel begrotingsevenwicht: beleid dat structureel is, moet vanaf 2023 structureel zijn geborgd, waarbij we voldoende flexibiliteit willen inbouwen.

In het beleidskader Levendig Brabant 2030 ontwerpen we het beleid op het gebied van vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport vanuit één gemeenschappelijk perspectief. Dit beleidskader vormt de basis en zal – nadat Provinciale Staten het te zijner tijd hebben vastgesteld – een doorvertaling krijgen in een integraal uitvoeringsprogramma. Daarin geven we de wettelijke taken een plek en kunnen we ook sectorale activiteiten of projecten opnemen.

In deze startnotitie kiezen we richting. We gaan anders werken, we benoemen drie centrale opgaven en we kiezen scherper onze rol. Deze richting vormt de basis voor ons participatietraject. We nodigen onze inwoners en professionals van Brabant van harte uit om hierover met ons in gesprek te gaan. Ons nieuwe beleid komt zo tot stand in een proces waarin we onze uitvoerend partners, sportieve, culturele en toeristisch-recreatieve instellingen en bedrijven, het rijk, gemeenten en de Brabantse burgers betrekken. De provincie werkt altijd samen en is altijd één van de actoren. In het voorjaar van 2022 zullen we op basis van alle input en gesprekken aangeven wat wij gaan bijdragen en op welke wijze. Dan zullen we ook definitieve beleidskeuzes maken over wat we zien als ons structurele beleid, zodat we de consequenties hiervan kunnen verwerken in de begroting 2023 en verder.

Leeswijzer:

In hoofdstuk 2 beschrijven we kort de uitgangspunten voor het beleidskader Levendig Brabant 2030, zoals het bestuursakkoord en de Brabantse Omgevingsvisie. In hoofdstuk 3 gaan we in op een aantal trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op ons toekomstige beleid. In hoofdstuk 4 beschrijven we de opgaven, geven we in eerste aanzet aan waar onze focus komt te liggen en welke rol wij voor onszelf zien binnen de verschillende opgaven. Ook laten we zien welke beweging we hiermee maken in ons beleid.

2. Uitgangspunten

Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we de aanleiding en de uitgangspunten voor ons nieuwe beleid. Achtereenvolgens komen aan de orde: het bestuursakkoord, de opdracht van Provinciale Staten, de Brabantse Omgevingsvisie, enkele wettelijke kaders en onze bestuurlijke afspraken. Daarnaast zijn de conclusies uit beleidsevaluaties van ons huidige beleid (zie overzicht in Statenmededeling), de inzichten uit het participatietraject (zie hoofdstuk 5) en aanvullend onderzoek ingrediënten voor ons nieuwe beleid.

Bestuursakkoord *Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant*

In het bestuursakkoord 2020-2023 'Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant' is een nieuw integraal beleidskader aangekondigd voor de beleidsvelden Vrijtijdseconomie, Cultuur en Sport met het perspectief richting 2030.

“Vrijtijd wordt belangrijker in onze maatschappij. Het geeft mensen tijd en ruimte voor reflectie, ontspanning, gemeenschapsbeleving, verbeelding en mogelijkheden om nieuwe energie op te doen. De een zoekt de rust van de natuur en het platteland op, de ander de dynamiek van een festival, actieve sportbeoefening of woont een sport(wedstrijd) bij of bezoekt een museum. Dit levert een positieve bijdrage aan de gezondheid van de Brabanders. We zien nieuwe behoeften en initiatieven in de Brabantse samenleving ontstaan, en die prikkelen ons een uitdagend nieuw beleidskader te ontwikkelen.”

“We willen cultuurhistorische landschappen, gebouwde en archeologische monumenten en historische stedelijke structuren duurzaam behouden voor Brabant. Dit doen we door verhalen te vertellen, ons cultureel erfgoed te koesteren en restaureren, en leegstaand erfgoed te herbestemmen.”

Vanaf 2023 is er structureel 35,2 miljoen euro aan middelen structureel beschikbaar binnen het begrotingsprogramma Vrijtijd, Cultuur, Sport en Erfgoed.

Opdracht Provinciale Staten

Bij de besluitvorming over het *Beleidskader Vrijtijd, Cultuur, Sport 2021-2022* en over de verlenging van het *beleidskader Erfgoed* gaven Provinciale Staten op 26 maart 2021 de opdracht aan Gedeputeerde Staten om medio 2022 het beleidskader *Levendig Brabant 2030* ter besluitvorming voor te leggen en bij de ontwikkeling van dit kader rekening te houden met de volgende accenten:

- Stel de vraag en de behoeften van de Brabantse inwoners meer centraal. Wij zien de Brabander niet alleen als consument, maar vooral ook als deelnemer. Iemand die belang heeft bij, meedoet met, gebruik maakt van en zich mede-eigenaar voelt. Zodat er voor iedereen in Brabant iets te doen en te beleven is.
- Vergroot de samenhang tussen de beleidsvelden vrijtijdseconomie, cultuur, sport en erfgoed onderling en ga op zoek naar raakvlakken, synergie, kansen, opgaven en prioriteiten met de opgaven zoals beschreven in de Brabantse Omgevingsvisie.
- Bundel de krachten met publieke, private en maatschappelijke partijen om de vitaliteit van de toeristisch-recreatieve-, culturele-, sportieve- en erfgoedsector te verhogen.
- Versterk de vitaliteit (daadkracht) van de vier sectoren in onze samenleving. Zet daarbij in op het versterken van het innovatief vermogen en ondernemerschap in de verschillende sectoren.

- Werk toe naar een heldere en scherpe provinciale positionering en maak keuzes over wat gezien wordt als structureel beleid en hoe de provincie slagvaardiger en slimmer kan handelen. En creëer ruimte in de provinciale financiën om te kunnen inspringen op nieuwe kansen en initiatieven.

De Brabantse Omgevingsvisie

De Brabantse Omgevingsvisie vormt het vertrekpunt voor het nieuwe kader Levendig Brabant 2030. In 2018 stelden Provinciale Staten deze *Brabantse Omgevingsvisie “De kwaliteit van Brabant: visie op de Brabantse leefomgeving”* vast. Hierin staat dat de provincie gaat werken aan zes hoofdopgaven, te weten een gezonde en veilige leefomgeving, energietransitie, klimaatproof, duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit, een concurrerende en duurzame economie en leefbaarheid.

Ook wordt in deze visie een verandering van de manier van werken van de provincie beschreven. De provincie werkt samen met andere overheden en partners gebiedsgericht aan opgaven en richt haar inzet op het creëren van meerwaarde. Het uitgangspunt hierbij is dat gemeenten eerste overheid zijn. De provincie ondersteunt gemeenten. Wat de provincie doet, is dus tijdafhankelijk, maar hangt ook af van de aard en omvang van de opgaven, de afspraken die wij met elkaar maken en de politieke urgentie. Belangrijk is welke rol wij kunnen vervullen in aanvulling op gemeenten en wat wij kunnen bijdragen aan de meest doeltreffende invulling. Het gaat om een samenspel naar tijd en plaats. Onze inzet is gericht op thema’s waar de provincie een toegevoegde waarde heeft bij het realiseren van onze gezamenlijke agenda.

Wettelijke kaders

Als provincie Noord-Brabant hebben we verschillende wettelijke taken voor de instandhouding van ons erfgoed. Zo zijn we verantwoordelijk voor de instandhouding van een Provinciaal Depot Bodemvondsten voor de bewaring en ontsluiting van archeologische bodemvondsten van circa zestig gemeenten en de advisering in het kader van de Erfgoedwet. Ook hebben we een zorgplicht binnen ons ruimtelijke beleid (zoals de toetsing van archeologische aspecten bij vergunningverlening) en ons eigen omgevingsbeleid (zoals de cultuurhistorische waardenkaart, Omgevingsvisie en toekomstige Omgevingsverordening). Daarnaast hebben we als provincie een toezichhoudende functie op de uitvoering van de wettelijke taken op het gebied van monumentenzorg door de gemeenten in Noord-Brabant.

Ook op het gebied van cultuur hebben we een wettelijke taak voortkomend uit de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob). De provincies zijn verantwoordelijk voor het interbibliotheecair leenverkeer (de distributie van fysieke werken tussen de bibliotheken) en de ontwikkeling van innovaties ten behoeve van lokale bibliotheken.

Bestuurlijke afspraken

Als provincie hebben we diverse bestuurlijke afspraken op het gebied van erfgoed, onder meer rondom de Zuiderwaterlinie, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de financiering van het Noord-Brabants Museum, het steunpunt Monumentenhuis Brabant en de uitwerking van enkele verhaallijnen. Op basis van afspraken met het rijk hebben we een restauratiebudget (rijks- en provinciale middelen) voor rijksmonumenten. Bij cultuur kennen we een aantal afspraken met het rijk en gemeenten over de bibliotheken (bibliotheekconvenant) en over cultuur (middels het cultuurconvenant) en met BrabantStad en het rijk in het kader van het Regioprofiel Cultuur BrabantStad 2021-2024. Op het gebied van sport hebben we enkele bestuurlijke afspraken, zoals met NOC*NSF voor de ondersteuning van TeamNL centrum Zuid, met BrabantStad rondom

topsportevenementen en met het Brabantse bedrijfsleven over het net opgerichte BrabantSport Fonds. Voor vrijetijdseconomie zijn er enkele bestuurlijke afspraken rondom het Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant, deelname aan de landelijke Actieagenda Perspectief 2030 en met de Brabantse regio's als het gaat om het VisitBrabant Routebureau.

3. Trends en ontwikkelingen & SWOT¹

Inleiding

Bij het vormgeven van nieuw beleid is het belangrijk om ook de trends en ontwikkelingen in de samenleving met raakvlakken naar de sectoren vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport te verkennen en te duiden. Bij de totstandkoming van het beleidskader *Vrijetijd, Cultuur en Sport 2021-2022* hebben we de trends en ontwikkelingen in kaart gebracht die in meer of minder mate hun weerslag hebben op het beleid voor de vier genoemde sectoren. Voor erfgoed zijn de trends en ontwikkelingen minder uitgebreid geïnventariseerd, maar we hebben wel een tussentijdse evaluatie van het beleidskader Erfgoed 2016-2020² uitgevoerd. Verder hebben we een *SWOT-analyse* laten maken en ‘focusgroep-gesprekken’ daarover gehouden met betrokkenen. Deze trends en ontwikkelingen en ook de SWOT willen we het komende jaar toetsen en verdiepen in ons participatietraject, zodat we ook de gevolgen van corona hierin kunnen meenemen. Dit zijn kort en krachtig de belangrijkste bevindingen:

Coronacrisis

De sectoren cultuur, sport, recreatie en toerisme zijn onevenredig hard getroffen door de coronacrisis. Musea en horecagelegenheden sloten hun deuren. De amateursport viel stil. Evenementen, culturele voorstellingen, festivals en verenigingsactiviteiten gingen niet door. Theaters bleven grotendeels leeg. Elkaar ontmoeten was en is lastiger. Ondernemers hadden en hebben moeite het hoofd boven water te houden, werknemers werden en worden ontslagen. Veel investeringen van bedrijven staan ‘on hold’. Dit alles heeft invloed op de toekomstige kwaliteit en vitaliteit van de genoemde sectoren en op de levendigheid van Brabant.

De coronacrisis heeft niet alleen direct effect op de sectoren cultuur, maar ook op de voorkeuren van consumenten. Vitaliteit, gezond leven, lokaal consumeren en duurzaamheid zijn belangrijker geworden. Onze vrijetijdsbesteding is tijdens de crisis noodgedwongen veranderd. De grens tussen werk en vrijetijd is vervaagd door meer online thuiswerken en we hebben meer vrijetijd gekregen doordat we minder hoeven te reizen. We zijn onze directe woonomgeving meer gaan waarderen, zijn meer gaan bewegen (fietsen en wandelen). Dat zien we onder andere aan de drukte in parken en natuurgebieden. Om iedereen in staat te stellen om te bewegen en te genieten in en van zijn eigen omgeving, is er meer beleefbare openbare buitenruimte nodig.

Vakanties en dagjes in eigen land zijn populairder geworden. We hebben kennisgemaakt met de mogelijkheden van thuisentertainment. Activiteiten die we vroeger live deden, halen we nu naar ons toe (de online pubquiz, escaperoom of danceparty). Maar we zijn ook de waarde van livebelevingen meer gaan waarderen, zoals een bezoek aan een pretpark, dierentuin, theater of concert.

Het is nog te vroeg om de balans op te maken over de doorwerking van de effecten, maar de verwachting is dat onze vraag naar vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport zal veranderen en dat aanbieders daarop zullen inspelen.

---

1 Bronvermelding: Zie Beleidskader Vrijetijd, Cultuur en Sport 2021-2022 en de Verlenging Kader Erfgoed 2016-2020.

2 Bij de verlenging van het beleidskader Erfgoed zijn op basis van de tussentijdse evaluatie en het bestuursakkoord voor de uitvoering op vier punten accenten verlegd. Namelijk: (1) de wijziging van onze rol bij de verhaallijnen van initiatiefnemer naar verbinder, (2) de afronding van het programma herbestemmen, (3) de proactieve aansluiting bij ruimtelijke ontwikkeling en aansluiting op de hoofdpogaven van het omgevingsbeleid en (4) het toekomstbestendig maken van het erfgoedveld. Met deze aanpassingen is voorgesorteerd op het nieuwe beleid.

Veranderende voorkeuren

Al vóór corona zagen we de vraag naar vrijetijd, cultuur, sport en erfgoed veranderen. Enerzijds kwam dat doordat de samenstelling van de bevolking wijzigt: meer grijs, meer divers en meer alleen. Vergrijzing is ook duidelijk zichtbaar binnen het erfgoedveld en de meer canonieke cultuur. Daarnaast komt de zogenaamde 'Generatie Z' op, voor wie de onlinewereld een natuurlijk onderdeel van hun leven vormt, met een vraag naar nieuwe cq. vernieuwende vormen van vrijetijd, cultuur en sport en erfgoedbeleving.

Anderzijds werd die verandering in de vraag ook zichtbaar via de veranderde eisen die de gebruikers stellen: er is een groeiende belangstelling voor duurzaam, lokaal en gezond. Hier liggen kansen voor Brabant. We zien een groeiende vraag naar beleving, wat ertoe leidt dat cultuur, sport, recreatie, toerisme en erfgoed naar elkaar toe groeien. Ten slotte zien we dat de rol van verhalen steeds belangrijker wordt in het vergroten van de betrokkenheid van mensen.

Duidelijke identiteit, imago onder druk

Brabant kent een sterke identiteit en sterke trots op de provincie. Inwoners voelen zich Brabander. De identiteit wordt versterkt door het aanwezige culturele, sportieve en recreatieve aanbod en het Brabantse immateriële en materiële erfgoed. Het imago van de provincie is de afgelopen tijd niet altijd positief geweest – denk aan de coronabrandhaard en de negatieve media-aandacht rondom de intensieve landbouw. Brabant heeft echter enkele sterke troeven in handen – doe-mentaliteit, innovatief bedrijfsleven, sterke sociale gemeenschappen – waarmee ze haar onderscheidend vermogen zou kunnen uitbouwen.

Topkennis en innovatieregio, veranderende agrarische sector en meer werkgelegenheid in de vrijetijdsectoren (vóór corona)

De Brabantse vrijetijdseconomie was vóór de coronacrisis groeiend en bloeiend. Er wordt steeds meer geld uitgegeven aan toerisme, recreatie, cultuur, sport en erfgoed. Steeds meer Brabanders zijn in deze sectoren werkzaam, in onze provincie gaat het om ongeveer 79.000 banen, dat is zes procent van de werkgelegenheid en circa 4,8 miljard euro aan bestedingen per jaar. De verwachting is dat de vrijetijdseconomie na de coronacrisis weer gaat aantrekken, maar dat het enkele jaren duurt voordat het been weer is bijgetrokken. De coronacrisis heeft ook laten zien dat het gaat om kwetsbare sectoren met veel parttime en tijdelijke banen en veel zzp'ers. Binnen de toeristisch-recreatieve sector is meer waardevol toerisme in opkomst waarin leefbaarheid en economie meer hand in hand gaan.

Onder invloed van globalisering, de ontwikkeling naar een kennis- en diensteneconomie en door een toenemende mobiliteit is er sprake van een geleidelijke geografische opschaling die zich vertaalt naar een toenemende verstedelijking en stedelijke netwerken. Het onderscheid tussen binnen- en buitenland vervaagt, talent is wereldwijd verbonden en onze bedrijven meten zich met de wereldtop. Brabant heeft de ambitie uitgesproken om de internationaal concurrerende, duurzame en innovatieve economie verder te versterken. Hiervoor is een aantrekkelijk vestigingsklimaat met een hoogwaardig cultureel, sportief en recreatief aanbod van groot belang.

Landbouw is van oudsher een belangrijke economische sector voor Brabant. Maar de manier waarop het voedsel wordt geproduceerd legt ook een druk op de leefomgeving en op de gezondheid van mens en dier. We zien binnen de landbouw een beweging naar een meer duurzame en omgevingsvriendelijke en natuurinclusieve landbouw en tegelijkertijd een beweging naar verdere schaalvergroting. Veel boeren gaan er de komende jaren mee stoppen, met leegstand als gevolg.

Verschillen in welzijn (tweedeling) en gezondheid

De maatschappij wordt steeds individualistischer en er ontstaat een zachte tweedeling tussen de 'kansrijken' en 'kansarmen'. Deze laatste groep kenmerkt zich onder andere door lage inkomens, weinig sociale zekerheid en tijdelijke banen. Ook blijft de gezondheid van deze groep achter. Door de gevolgen van de coronacrisis lijkt de tweedeling verder toe te nemen. Naast een economische impact heeft corona ook sociaal-maatschappelijke effecten, denk aan effecten op de psychische en lichamelijke gesteldheid, zoals eenzaamheid. Daarnaast neemt de omvang van traditionele instituties (zoals de kerk of lokale vereniging) af. Hoewel er nieuwe (digitale) gemeenschappen ontstaan, staat de sociale cohesie in Brabant (net als elders in Nederland) onder druk.

Versnippering en krapper wordende overheidsbudgetten

Door decentralisatie komt verantwoordelijkheid bij lagere overheden te liggen, hierdoor kan versnippering en inefficiëntie ontstaan. Sommige vraagstukken, zoals druk op de openbare ruimte of de instandhouding van voorzieningen, overstijgen echter de gemeentegrenzen en vragen om een (boven)regionale scope. Tegelijkertijd is sprake van een terugtrekkende overheid. Dit heeft onder meer invloed op de beschikbare publieke geldstromen. Sectoren die sterk afhankelijk zijn van subsidies komen daardoor onder druk te staan. Als gevolg van de coronacrisis staan de rijks- en gemeentelijke begrotingen de komende jaren hoogstwaarschijnlijk onder druk, waardoor er naar verwachting minder cofinancieringsbudget beschikbaar zal zijn.

Gezonde en fijne leefomgeving, duurzaamheid, energietransitie en klimaatadaptatie

Het besef is er, zeker in Brabant, dat de samenleving toe moet naar een omslag in het denken over de economie, het gebruik van energie, de inrichting van het landschap mede als voorbereiding op klimaatverandering en de samenleving als geheel. Brabant heeft deze opgaven verwoord in de Brabantse Omgevingsvisie. Deze ontwikkelingen hebben grote gevolgen voor de inrichting van het Brabantse cultuur- en natuurlandschap. Ook duurzaamheid is een belangrijke opgave.

Energieke samenleving, innovatieve kracht en doe-mentaliteit

Brabant is een ondernemende provincie. Ook in Brabant wordt steeds meer geld uitgegeven aan vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport, en private partijen springen hierop in. Daarnaast zien we ook ondernemers die zich bekommeren om maatschappelijke opgaven als inclusiviteit, gezondheid en duurzaamheid (zie bijvoorbeeld het BrabantSport Fonds). Ook kent Brabant nog steeds een sterk sociaal weefsel. Wie op de website van Stérk Brabant kijkt, ziet tal van initiatieven waar maatschappelijke ondernemers en ondernemende initiatieven inspringen op maatschappelijke opgaven. Brabant staat bekend om zijn innovatieve kracht en doe-mentaliteit. Door al deze ontwikkelingen verandert de rol van de overheid op het gebied van vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport. We leven in een netwerksamenleving waarin meer publiek-private samenwerkingen ontstaan en er steeds meer aandacht komt voor nieuwe verdienmodellen. Zo ontstaat een nieuwe balans tussen overheid, maatschappelijke partijen, burgers en bedrijven. Hoe die balans uitvalt, varieert per onderwerp en per gebied.

Conclusie

De trends en ontwikkelingen overziend zien wij de een aantal thema's die volgens ons een plek moeten krijgen binnen het nieuwe beleidskader.

Gebieden verschillen, samenhang belangrijk, meer gebiedsgericht maatwerk

Het vitaal en concurrerend houden van zowel het landelijke als stedelijke gebied in Brabant is een belangrijke opgave. In de meer landelijke delen van Brabant zien we een sterke vergrijzing, het wegtrekken van jongeren, een terugloop van vrijwilligers, vrijkomende kerken, veranderingen in de landbouw en opgaven op het gebied van klimaat en energie, waardoor ook cultuurhistorische landschappen onder druk staan. In de meer stedelijke gebieden zien we een sterke groei van de bevolking en een sterke woningvraag, wat gepaard gaat met verdichting, ruimtelijke druk en een toenemende vraag naar voldoende kwalitatief goede, gezonde en bereikbare buitenruimte. Daarnaast vormt het stedelijk gebied de motor van onze economie; een economie die zich afspeelt in een internationaal speelveld waar gestreden wordt om talent. Hierbij is van groot belang een goed vestigingsklimaat met cultuur, sport, erfgoed en nabijheid van een kwalitatief goede groene ruimte voor rust en ontspanning.

Vanuit het oogpunt van vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport is een goede samenhang tussen en bereikbaarheid van stad en land cruciaal. Grote steden blijven immers een belangrijke bestemming en samen met middelgrote steden zijn zij belangrijk in de regionale culturele en sportieve voorzieningenstructuur. Tegelijkertijd zijn de landelijke gebieden belangrijk als recreatieruimte om te sporten en te onthaasten. Waar in het ene gebied voldoende investeringskracht en netwerkkracht aanwezig is om bijvoorbeeld cultuurhistorische landschappen en voorzieningen overeind te houden of erfgoed te transformeren en te ontwikkelen, ligt dat in een ander gebied mogelijk een stuk lastiger. Meer gebiedsgericht maatwerk lijkt noodzakelijk.

Continue vernieuwing van het aanbod, gezondheid en inclusiviteit vragen om aandacht

De Brabantse bevolking verandert en ook de voorkeuren van Brabanders veranderen. We geven ook steeds meer geld uit aan vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport. Dit heeft gevolgen voor de vraag naar aanbod en voorzieningen. Dit betekent dat continue innovatie nodig is om het aanbod aan te sluiten bij de vraag. Belangrijke vraagstukken hangen samen met demografische ontwikkelingen, digitalisering, gezondheid en duurzaamheid. Daarnaast zien we dat niet iedereen even goed meedoet en dat de sociale cohesie in Brabant en inclusiviteit belangrijke vraagstukken zijn.

Druk op de overheidsfinanciën, nieuwe verdienmodellen noodzakelijk

Tot slot is er een grote druk op de gemeentelijke budgetten, die door de coronacrisis alleen maar groter is geworden. En de verwachting is dat de budgetten van de verschillende overheden in de nabije toekomst alleen maar verder onder spanning komen te staan. Dit heeft met name gevolgen voor de sectoren die sterk afhankelijk zijn van overheidsbudgetten en zij zullen op zoek moeten naar nieuwe verdienmodellen.

Ten aanzien van vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport maken wij als college de keuze om de volgende drie opgaven centraal te zetten in ons toekomstige beleid:

- De vitaliteit van de regio en de mensen
- De aantrekkelijkheid van Brabant
- De kwaliteit van het Brabantse natuur- en cultuurlandschap.

4. Inhoudelijke uitgangspunten voor ons nieuwe beleid

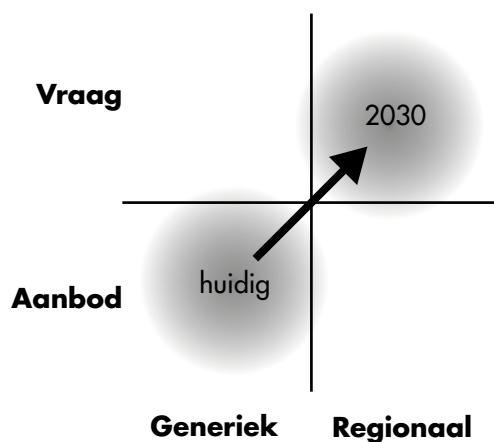
Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we de uitgangspunten voor ons nieuwe beleid. Achtereenvolgens gaan we dieper in op de manier waarop we willen gaan werken en de opgaven waaraan we willen gaan werken. Tot slot staan we stil bij onze provinciale rol.

De manier waarop we gaan werken

Wij willen met onze relatief beperkte financiële middelen een zo maximaal mogelijke meerwaarde creëren. Op het gebied van cultuur, erfgoed en sport zijn gemeenten en het rijk grote spelers. Zij spelen een minder grote rol op het gebied van de vrijetijdseconomie. Voor al deze sectoren geldt dat het meeste gebeurt vanuit private partijen. Wij zijn een relatief kleine speler binnen al deze velden. Dat wil niet zeggen dat we niet betekenisvol kunnen zijn. Om met onze bijdrage verschil te kunnen maken, moeten we scherp zijn in de rol die we nemen.

De komende jaren maken wij een beweging van een generiek en op het aanbod gericht en gesegmenteerd beleid naar een meer integraal en gebiedsgericht beleid. Daarin staat de vraag van de Brabantse samenleving naar vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport centraal. We zoeken daarbij naar raakvlakken en synergie tussen de sectoren en met de Brabantse opgaven. We kruipen dichterbij tegen onze natuurlijke rol als middenbestuur en gebiedsregisseur en zetten onze netwerkende kracht in om in co-creatie met anderen de ontwikkelkracht van deze sectoren te versterken.

We lichten de vier onderdelen van deze beweging toe:

1) De vraag centraal

'De vraag centraal' wil zeggen dat we de behoefte en wensen van Brabanders aan levendigheid en de samenleving als geheel centraal stellen in ons beleid. De Brabander kent vele gedaanten, is heel divers en uniek als persoon³. Bij zijn behoeften en wensen spelen ook middelen en beperkingen een rol, waaronder bijvoorbeeld inkomen, opleiding, netwerk of fysieke beperkingen. Ook op de

³ Pon/Telos bracht met het onderzoek "De Culturele Smaak van Brabanders 2020" de voorkeuren van acht publieksgroepen in beeld. Daaruit blijkt hoe verschillende groepen gebruik maken van het huidige aanbod. Samen met Pon/Telos gaan we werken aan een verbreding van het onderzoek naar de culturele smaak van Brabanders door enerzijds het onderzoek te regionaliseren en anderzijds de vraag naar sport, recreatie en erfgoed hier meer in mee te nemen.

vraag van bezoekers moet goed worden ingespeeld, omdat zij een bron van inkomsten zijn voor de instandhouding van voorzieningen. Vraag en aanbod kunnen niet los van elkaar worden gezien. De vraag is niet altijd duidelijk gearticuleerd of ontstaat vaak pas als er een aanbod is. Het vergt creatief en innovatief ondernemerschap om voortdurend passend aanbod te ontwikkelen.

Voorbeeld: Symfonische muziek bij de tijd

Philharmonie zuidnederland maakt zich, net als andere orkesten over de hele wereld, zorgen over haar toekomst. Haar publiek vergrijsst en aanwas van nieuw en jong publiek gaat moeizaam. Het orkest is daarom een samenwerking aangegaan met Maastricht University en Zuyd Hogeschool met als opdracht het symfonische orkest passender te maken bij onze tijd. Uitkomsten van het onderzoek zijn onder meer dat het orkest zich steeds de vraag moet blijven stellen: Waarom spelen we dit repertoire eigenlijk? En voor wie precies? En hoe maken we dit relevant? Vernieuwing en innovatie is nodig. Dat betekent wel dat daardoor plots heel veel gaat schuiven, wat ook invloed heeft op het muzikale deel van de uitvoering en wat het nodige vergt van de musici. Ten slotte mag het publiek ook meer ruimte krijgen om zich uit te spreken over klassieke muziek. Philharmonie zuidnederland leert meer naar het publiek te kijken en hen te betrekken en wil dit spoor graag verder uitbouwen.

Bron: Eindhovens Dagblad, 18 april 2021

Naast individuele zien we ook maatschappelijke behoeften, bijvoorbeeld aan meer gezonde levensjaren, meer sociale cohesie en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Ook deze maatschappelijke vraag blijft een belangrijke rol spelen in ons beleid.

2) Regionale insteek

Ons geluk en ons welzijn worden sterk bepaald door de plaats waar we wonen en door de mogelijkheden die onze directe omgeving biedt voor werk, school, ontspanning en sociale interactie.⁴ Door toenemende mobiliteit is de leefomgeving van het individu – ook wel het daily urban system genoemd – steeds groter geworden. Hoewel mensen op alle schaalniveaus actief zijn, zien we dat de regio belangrijk is. De regio vormt voor veel mensen steeds meer de maat van het dagelijks bestaan – helemaal nu door corona de mogelijkheden van op afstand werken duidelijk worden. Ons streven naar een brede welvaart is dan ook onlosmakelijk verbonden met de regionale schaal. De opgaven op het gebied van vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport zijn daarmee ook altijd onderdeel van een grotere gebiedsopgave.

---

4 Zet omgevingsbeleid in om brede welvaart concreet te maken in regionale ontwikkeling, Joks Janssen, gebiedsontwikkeling.nu

Voorbeeld: Van Gogh Nationaal Park Brabant

Verskillende Brabantse partijen – overheden, bedrijven, organisaties en particulieren – hebben de krachten gebundeld en hebben een masterplan gemaakt waarin ze samenwerken aan een gezamenlijke ambitie: de ontwikkeling van een nationaal park. Hier wordt 'oud' land met prachtige natuurgebieden, cultuurlandschap en het erfgoed gekoesterd en zorgt Van Gogh voor de nodige inspiratie om te werken aan een toekomstbestendig landschap dat oplossingen biedt voor hedendaagse maatschappelijke vraagstukken. Daarbij benutten we de kracht van creativiteit en ontwerp, zoals aanwezig bij landschapsarchitecten en kunstenaars. En speelt ook de betrokkenheid van burgers en vrijwilligers een belangrijke rol.

Bron: Masterplan Van Gogh Nationaal Park

In de geest van de Brabantse Omgevingsvisie willen we beter kunnen inspelen op sterke punten en regionale verschillen in Brabant. We kiezen daarom voor een minder generiek beleid en gaan voor een meer gebiedsgerichte insteek met maatwerk. Wij streven naar meer co-creatie en regionale samenwerking met partners en bewoners. Het verhaal van de regio kan daarbij een inspiratiebron zijn.

De provincie kent veel verschillende (regionale) samenwerkingsverbanden en gebieden. Wij sluiten aan bij de netwerken van vier regionale strategische agenda's (Noordoost Brabant, Zuidoost Brabant, Midden Brabant en West Brabant) van de omgevingsvisie en BrabantStad. Het gaat om bestaande netwerken die oog hebben voor de verschillende ruimtelijke en economische opgaven van stad en land als ook subregionale en bovenregionale opgaven een plaats geven.

3) Integraal werken

Vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport zijn belangrijke sectoren voor zowel de maatschappelijke, ruimtelijke als economische ontwikkeling van Brabant. Dit gegeven vormt ons vertrekpunt. Vanuit de Brabantse opgaven geredeneerd zijn deze sectoren een belangrijk middel om doelen te behalen. We kiezen voor een beleid dat sterkere verbindingen heeft met de brede Brabantse opgaven, waarbij onze inzet gericht is op het versterken van en de samenwerking tussen de sectoren vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport. Wij denken een belangrijke bijdrage aan deze sectoren te kunnen leveren door juist onze rol als gebiedsregisseur en middenbestuur hiervoor in te zetten. En daarmee vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport steviger aan te haken bij ontwikkelingen in andere domeinen en bij de Brabantse opgaven.

Voorbeeld: Samenwerking met Brabantse bedrijfsleven maakt Brabant sterker door sport

De provincie Noord-Brabant en het Brabantse bedrijfsleven hebben onlangs gezamenlijk het BrabantSport Fonds in het leven geroepen. Het doel van het fonds is om Brabant gelukkiger en sterker te maken door sport. Het fonds ondersteunt projecten die een bijdrage leveren aan belangrijke maatschappelijke opgaven die betrekking hebben op de fysieke en mentale gezondheid van de Brabantse bevolking. Denk aan: het bevorderen van een gezonde levensstijl onder Brabantse kinderen, het terugdringen van stress onder jongvolwassenen, het verminderen van eenzaamheid onder ouderen en het helpen in het structureel in beweging brengen van Brabanders met een beperking.

Bron: persbericht BrabantSportfonds

Dit betekent overigens niet dat we het beleid op het gebied van vrijetijdseconomie, cultuur, sport en erfgoed verknopen met alle opgaven en met alle sectoren. We zoeken naar die verbindingen waar de meeste synergie gecreëerd kan worden. Waarbij vanuit de verschillende sectoren de grootste bijdrage geleverd kan worden aan de gebiedsgerichte ruimtelijke, economische en sociale opgaven en andersom dat vanuit andere opgaven bijgedragen wordt aan het versterken van de vrijetijdseconomie en aan de verbreding van het draagvlak voor cultuur, erfgoed en sport. En daarmee dus ook aan het versterken van het maatschappelijke belang van deze sectoren, zowel inhoudelijk als financieel. Het gaat dus om een wederkerige relatie.

Voorbeeld: TIJD van je leven

In de regio West-Brabant hebben GGD-West Brabant, Nieuwe Veste Breda, Nieuwe Nobelaer Etten-Leur, CultuurCompaan Roosendaal en Cultuurbedrijf Bergen op Zoom gezamenlijk een preventieprogramma ontwikkeld. Door mensen met elkaar in verbinding te brengen via de inzet van kunst en cultuur, willen ze eenzaamheid voorkomen of verminderen en positieve gezondheid stimuleren. In 2017 startten ze met subsidie van de deelnemende gemeenten en het Impulsgeldenprogramma van de provincie Noord-Brabant. De resultaten van dit preventieprogramma zijn zeer positief: er is sprake van een afname van emotionele eenzaamheid en van ervaren beperking in bewegen en er is een hogere waardering op positieve gezondheid. De inzet van een professionele kunstenaar bleek essentieel te zijn.

Bron: eindverantwoording KunstLoc Brabant 2019

Om een goede bijdrage aan een integrale gebiedsopgave te kunnen leveren, zijn sterke, vitale en onderscheidende sectoren van belang. Door de vier sectoren onderling te verbinden, versterken wij hun gezamenlijk kracht ten opzichte van de vaak veel grotere en dominante ruimtelijke en economische sectoren. Met de opdracht om te komen tot één beleidskader voor zowel vrijetijdseconomie, cultuur, sport en erfgoed zetten we een eerste stap.

4) Ontwikkelkracht

Ten slotte zetten wij onze verbindende kracht in om de ontwikkelkracht van de sportieve-, culturele-, erfgoed- en toeristisch-recreatieve sector te versterken. Op enkele grote en beeldbepalende spelers na bestaat het veld van vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport vooral uit een grote hoeveelheid kleine ondernemingen, stichtingen en verenigingen. Het gaat bij ontwikkelkracht met name om het benutten van investeringsbronnen (bijvoorbeeld van rijk en Europa), het verhogen van ondernemerschap en het vermogen om met elkaar te bouwen aan waardeketens, waarbij de input uit de verschillende sectoren in samenhang meer waarde gaan leveren. Daarbij wordt gezocht naar clustering met andere maatschappelijke, economische en ruimtelijke krachten in de regio. Voorbeelden van ontwikkelkracht zijn de Dutch Design Week, WOO HAH! en Urban Sports and Culture in de vier Brabantse spoorzones.

Voorbeeld: Zuiderwaterlinie

Met Bevochten Brabant hebben we een verhaallijn ontwikkeld rond oorlog en vrede. De Zuiderwaterlinie maakt onderdeel uit van de waterlinies van Nederland en is een bijzonder Brabants fenomeen. Met steun van de provincie is een netwerk opgebouwd voor het beheer, de herbestemming en het toeristisch ontsluiten van erfgoed. Het netwerk gaat nu een volgende fase in waarin de partijen in de vijf stellingen van de ZWL het voortouw nemen in de doorontwikkeling. Hieraan draagt de provincie zowel vanuit erfgoed-, cultuur, sport als vrijetijdseconomiebeleid bij en wordt een link gelegd met de ruimtelijke opgaven. Naast het jaarlijkse Landschapskunst op de Zuiderwaterlinie, zijn er routes langs de linie en was de linie ook voorzien als onderdeel van het parcours van de Vuelta.

Het toevoegen van inspiratie en verbeelding, bijvoorbeeld door verhalen, is een bijdrage die vanuit zowel de vrijetijdseconomie, cultuur, erfgoed als sport geleverd kan worden. Goede voorbeelden van verbindende verhalen die voortkomen uit de kernkwaliteiten van een gebied zijn Van Gogh Nationaal Park en de Zuiderwaterlinie. Deze verhalen geven richting aan partijen die gezamenlijk komen tot een grotere ruimtelijke, economische en maatschappelijke waarde. Daarbij worden markten ontwikkeld die aansluiten op de gebiedskwaliteiten. Creativiteit en de inzet van digitale media spelen hierbij een belangrijke rol.

Door de samenwerking tussen de vier sectoren en het ondernemerschap en ondernemendheid binnen de sectoren te versterken, verhogen we de kwaliteit en vitaliteit van deze sectoren en daarmee de waarde die zij hebben voor onze Brabantse inwoners.

Onze ambitie

Brabant sterker door vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport

Wij willen dat er voor iedereen in Brabant iets te doen en te beleven is. Want mét mooie monumenten, cultuurhistorische landschappen en goede recreatieve, culturele (inclusief erfgoed) en sportieve voorzieningen is onze provincie sterker. Wij maken ons hard voor het allerbeste culturele, sportieve en toeristisch-recreatieve klimaat van Nederland, in de breedste zin van het woord. Zo verhogen we de leefbaarheid en levendigheid van Brabant. En dat doen we voor iedereen, met én zonder beperking.

We willen een gezonde en vitale provincie zijn waar het prettig wonen, leven en werken is. De balans daartussen is van grote waarde. Een regio waarin hard gewerkt wordt, iedereen kan meedoen, talenten zich thuis voelen en het plezierig toeven is. Vanuit deze visie zijn cultuur, sport, erfgoed, toerisme en recreatie belangrijke bouwstenen voor de toekomst van Brabant en ze verdienen om die reden een sterk provinciaal beleid.

De opgaven

Uit de beschrijving van trends en ontwikkelingen en hun impact op onze provincie wordt duidelijk dat ten aanzien van vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport de volgende drie opgaven centraal staan:

- De vitaliteit van de regio en de mensen
- De aantrekkelijkheid van Brabant
- De kwaliteit van het Brabantse natuur- en cultuurlandschap.

In onderstaande tabel verbinden we deze opgaven aan de beweging die we willen maken. Ten slotte geven we een doorkijk naar hoe ons toekomstige beleid er dan uit kan komen te zien (wat we doen).

De opgave	Omschrijving	Onze inzet
Vitale mensen, vitale regio	<ul style="list-style-type: none"> • Voor iedereen, iets te doen en te beleven (elkaar kunnen ontmoeten), passend aanbod en voor iedereen (divers), mét of zonder beperking (inclusief). • Gezonde mensen, zowel mentaal (minder eenzaamheid, sociale cohesie) als fysiek (voldoende bewegen). • Verbondenheid (identiteit en het verhaal van de regio). • Aantrekkelijk voor zowel de eigen inwoners als bezoekers van buiten. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kennis ontwikkelen en delen over de behoeften van verschillende doelgroepen, het bereik van voorzieningen, trends en ontwikkelingen. 2. Bevorderen van een sterke regionale voorzieningenstructuur, voldoende kwalitatief goede buitenruimte en een goede samenhang tussen en bereikbaarheid van stad en land. 3. Verhogen en spreiden van het aantal bezoekers die via hun bestedingen bijdragen bij aan voorzieningen en de werkgelegenheid in de regio's. 4. Vergroten van de ontwikkel- en netwerkkracht in de regio door in te zetten op regionale verhalen van samenwerking tussen gemeenten, sectoren en publieke en private partijen. 5. Bevorderen van innovatie en ondernemerschap van de sectoren om goed te kunnen aansluiten op de trends en ontwikkelingen, mee te schakelen in de regionale dynamiek en publieke-private samenwerkingen aan te gaan.
Een aantrekkelijk Brabant	<ul style="list-style-type: none"> • Een sterk vestigingsklimaat in verband met onze internationaal concurrerende economie. • Nodig is een scherp onderscheidend profiel (zichtbaar zijn), een goed woon- en leefklimaat en de aanwezigheid van talenten (behouden en aantrekken talenten elders). 	<ol style="list-style-type: none"> 6. Bijdragen aan topcultuur, -sport, -erfgoed en -recreatie, uniek voor Brabant. 7. Ontwikkelen en doorontwikkelen van onderscheidend aanbod vanuit de verhalen van Brabant. 8. Verhogen samenwerking tussen de sectoren en sterkere verbindingen met ons economische profiel en beleid. 9. Vermarkten en positioneren van Brabant.

De opgave	Omschrijving	Onze inzet
Kwaliteit van het Brabantse natuur- en cultuurlandschap	<ul style="list-style-type: none"> Centraal staat de omgevingskwaliteit van Brabant en het versterken van regionale cultuurhistorische kwaliteiten en landschappen. Vrijetijd, cultuur, erfgoed en sport kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Ook door het toevoegen van beleving. 	<p>10. Behoud en ontwikkeling van erfgoed en cultuurhistorische landschappen.</p> <p>11. Verbinden van cultuur, toerisme, recreatie, erfgoed en sport aan de Brabantse ruimtelijke opgaven.</p> <p>12. Toevoegen van verbeeldingskracht (waaronder verhalen), creativiteit en beleefbaarheid.</p>

Wat gaan we doen?

Wat we gaan doen en welke keuzes we maken binnen onze opgaven, dat is de komende periode onderwerp van onderzoek en gesprek en zal terechtkomen in het te ontwikkelen beleidskader.

De grote uitdaging ligt in de ontwikkeling van een nieuw instrumentarium passend bij de manier waarop we willen gaan (samen)werken. We maken daarbij gebruik van de ervaring die we binnen de vier sectoren al hebben opgedaan met deze werkwijze. We maken dus een vliegende start. Om een indruk te geven van de nieuwe werkwijze hierbij enkele voorbeelden uit het verleden:

Werkwijze	Enkele voorbeelden (illustratief)
Inzet van verhaallijnen	De vier erfgoedverhalen en het verhaal van Van Gogh.
Het maken van regionale afspraken	Zoals in het verleden met de B5 over sportevenementen, cultuur en talenten en met de regio's rondom uniek sporten.
Het koppelen aan maatschappelijke opgaven en ruimtelijke projecten	Het naar Brabant halen van topevenementen zoals het WK Handboogschieten en de ontwikkeling van het Watermolenlandschap
Gezamenlijke financiering van opgaven	Brabantsport Fonds en de Erfgoeddeals
Aansluiten op het Brabantse ondernemerschap en doe-mentaliteit	Het levend houden van Brabantse verhalen door inzet van de Brabantse Academie en Brabant Cloud

We willen de in dit hoofdstuk geschetste beweging de komende tien jaar uitbouwen. Deze werkwijze structureel vorm en inhoud geven: daarin ligt de grootste vernieuwing van ons beleid.

Onze toekomstige provinciale rol

We zullen als provincie keuzes maken en daarom zal onze provinciale rol er in de toekomst (deels) anders uit gaan zien. We kruipen dichterbij tegen onze natuurlijke rol als middenbestuur en gebiedsregisseur en geven vanuit onze rol richting, stimuleren beweging en maken (mede) mogelijk. Wij werken toe naar een beleid dat start vanuit de samenleving, vanuit bewoners en hun behoeften, dat meer integraal is, dat de verbindingen zoekt met de andere Brabantse opgaven, en dat de provincie – meer dan nu het geval is – de ruimte biedt om gebiedsgericht in brede coalities mee te bewegen en mee te ontwikkelen. En dat alles binnen een beperkt budget.

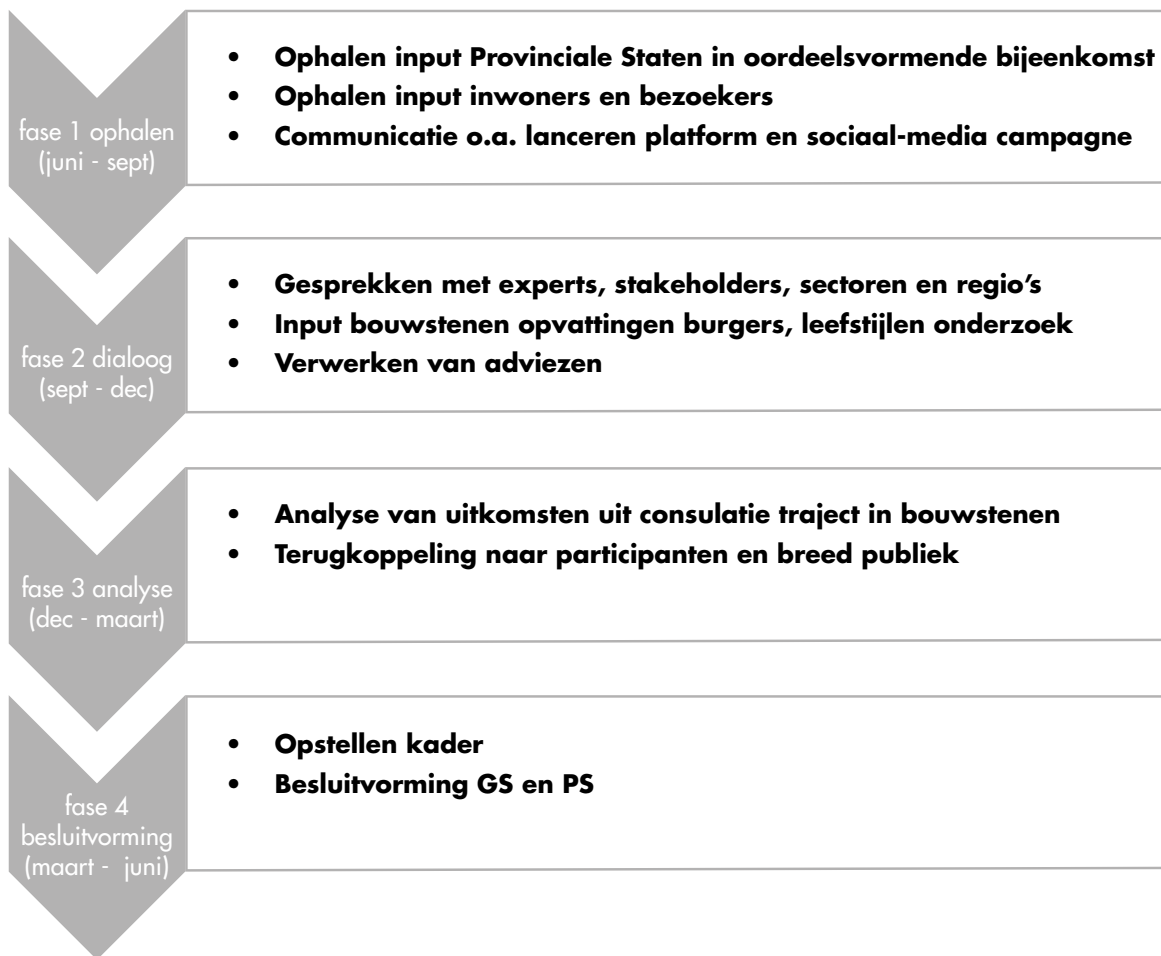
Onze inzet ziet er als volgt uit:

1. We zetten ons in om de vitaliteit, aantrekkelijkheid en kwaliteit van het vrijetijds, culturele, sportieve en recreatieve aanbod in Brabant te verhogen. We geloven daarbij in de kracht van verhalen en verhaallijnen.
2. We sluiten aan bij wat een gebied of een initiatief nodig heeft. De ene keer gaat het over het inbrengen van kennis, een andere keer over het actief verbinden van partijen, het uitlokken van innovatie en ondernemerschap of het mede mogelijk maken van noodzakelijke (ver)nieuw(end)e initiatieven.
3. We dagen partijen uit om met elkaar beter aan te sluiten bij de vraag en bij te dragen aan onze opgaven. We maken (top)aanbod op het gebied van toerisme, recreatie, cultuur, sport en erfgoed dat past bij deze opgaven mede mogelijk.
4. Ook in de toekomst blijven we invulling geven aan onze wettelijke taken en verbinden deze (waar mogelijk) sterker aan onze opgaven. En natuurlijk blijven we een actieve, verbindende rol spelen richting het rijk en Europa.
5. We gaan in gesprek met de regio en BrabantStad en sluiten aan op de netwerken van vier regionale strategische agenda's van de omgevingsvisie in Noordoost-, Zuidoost-, Midden- en West-Brabant. We zijn in de uitvoering één van de partners.
6. Een nieuwe manier van werken – vraaggericht, integraal, regionaal en gericht op ondernemerschap, innovatie en ontwikkeling – en dus meer gericht op maatwerk en het stimuleren van beweging, heeft gevolgen voor ons instrumentarium en daarmee voor de werkwijze en financiering van ons en onze uitvoerende partners. We werken toe naar een flexibeler instrumentarium en kijken kritisch daarom naar langjarige financiering.

5. Participatie- en communicatietraject

Na bespreking van de startnotitie met Provinciale Staten start het participatieproces om te komen tot het beleid op het gebied van een Levendig Brabant. In de komende maanden roepen we zowel Brabantse burgers als onze partners op om input te leveren en mee te denken.

In grote lijnen ziet dat traject er als volgt uit:

Om te beginnen laten we dus graag onze inwoners en bezoekers aan het woord. Van hen willen we horen wat zij verstaan onder een Levendig Brabant en wat belangrijk is voor hen op het gebied van vrijetijdsbeleving, cultuur, erfgoed en sport. Op basis van deze input gaan we met onze partners in gesprek over hoe we hier in de toekomst samen aan kunnen werken. Hoe kunnen we onze inspanningen bij elkaar brengen om met vereende krachten, publiek en privaat, samen te werken om de vitaliteit van de regio en de mensen te versterken, de aantrekkelijkheid van Brabant te vergroten en de kwaliteit van het Brabantse natuur- en cultuurlandschap te verbeteren? Denk mee, praat mee. Denk mee, praat mee op het platform Levendig Brabant 2030 dat vanaf 25 juni 2021 live gaat.

Brabantlaan 1
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
Telefoon (073) 681 28 12
www.brabant.nl